

close socio-legal content of an act and its legal attributes. To solve this problem the author defines the notion of object of a crime and of information security in the theory of criminal law. It is established that the object of the crime is legally protected order of relationship that exists between people that arise in society regarding tangible and intangible objects; information security is a regulated by rules of law, the order of social relations, which ensures implementation of the information needs of individuals and legal entities, society and the state. It is concluded that information security as object of criminal offences is a regulated by rules of law order of social relations in the implementation of the information needs of individuals and legal entities, society and state against whom a socially dangerous act is committed. The criminal code of Ukraine establishes responsibility for more than fifty crimes in the sphere of information security, but the legislation does not define information security as one of the objects of legal protection in part 1 of article 1 of the criminal code. Therefore, the proposed new wording of part 1 of article 1 of the Criminal Code.

УДК 943.24:340.132(477)

Р. Ш. БАБАНЛИ,
кандидат юридичних наук

ЗАКОНОМІРНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗВІЛЬНЕННЯ ОСОБИ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ З ВИПРОБУВАННЯМ: ПРАВЗАСТОСОВНИЙ АСПЕКТ

У статті досліджуються практичні аспекти застосування ст. 75 КК України з метою виявлення закономірностей, переваг та недоліків реалізації правового механізму звільнення особи від відбування покарання з випробуванням. За результатами проведеного дослідження виявлено тенденцію існування прямого пропорційного зв'язку між тяжкістю злочину та ймовірністю застосування до особи, яка його вчинила, ст. 75 КК, а саме чим тяжчим є злочин, тим більшою є ймовірність застосування ст. 75 КК. Також встановлено поширеність тенденції застосування ст. 75 КК до осіб, які вчинили злочини, за які передбачено покарання у виді позбавлення волі строком понад п'ять років. Це свідчить про необхідність законодавчого та правозастосовного узгодження усіх правових механізмів, які можуть використовуватись суддею при обранні виду та міри кримінальної відповідальності у широкому сенсі цього поняття.

Ключові слова: звільнення від покарання, звільнення від відбування покарання з випробуванням, покарання, мета покарання, призначення покарання.

Бабанлы Р. Ш. Закономерности реализации правового механизма условного освобождения лица от отбывания наказания: правоприменительный аспект

В статье исследуются практические аспекты применения ст. 75 УК Украины с целью выявления закономерностей, преимуществ и недостатков реализации правового механизма условного освобождения лица от отбывания наказания. По результатам проведенного исследования определена тенденция о существовании прямой пропорциональной связи между тяжестью преступления и вероятностью применения к лицу, совершившему преступление, ст. 75 УК, то есть чем более тяжким является преступление, тем более вероятно применение ст. 75 УК. Также установлена распространенность тенденции применения ст. 75 УК к лицам, которые совершили преступление, за которое предусмотрено наказание в виде лишения свободы сроком более пяти

лет. Это свидетельствует о необходимости законодательного и правоприменительного согласования между собой всех правовых механизмов, которые могут использоваться судьей при избрании вида и меры уголовной ответственности в широком смысле этого понятия.

Ключевые слова: освобождение от наказания, условное освобождение от наказания, наказание, цель наказания, назначение наказания.

Babany R. The patterns of the implementation the legal mechanism of punishment dismissal: judicial aspect

The article considers with the practical aspect of the art. 75 CC application in order to reveal the patterns, positive and negative aspects of implementation the legal mechanism of punishment dismissal. The results of the study reveals the tendency of the existence of direct relationship of proportionality between the severity of crime and likelihood of the art. 75 CC application, namely the more severe the crime is, the more probable is art. 75 CC application. Also article concerns the widespread of art. 75 application to the persons, who committed the offence, for which the punishment of more than 5 years imprisonment provided, which testifies the necessity of consistency of legislative and judicial approach in application of all of the mechanisms which are used in the process of choosing the type of criminal liability in the broadest sense of this concept.

Keywords: *impunity, probation, punishment, aim of punishment, sentencing.*

Різним аспектам застосування ст. 75 КК України, яка визначає підстави та порядок звільнення особи від відбування покарання з випробуванням, приділяється істотна увага у науці кримінального права. Зокрема, цим питанням поряд із іншими видами звільнення від покарання та його відбування присвячено дисертаційне дослідження Є. Письменського, а також праці інших вітчизняних учених, зокрема, О. Гороха, О. Дудорова, А. Клевцова, О. Книженка, О. Костенка, В. Ломако, В. Навроцького, Є. Назимка, В. Скибицького, В. Філонова, М. Хавронюка, Д. Шияна, Ю. Фідрю. Крім того, увагу науковців, які не присвячували спеціальних досліджень згаданому питанню, привертає факт доволі поширеного, а місцями – надміру поширеного застосування ст. 75 КК як одного зі способів державного реагування на прояви порушення кримінально-правової заборони, що виявляється у тому, що особа, яку визнано винною у вчиненні злочину, не відбуває реально того покарання, яке їй призначено судом в обвинувальному вирокі, а звільняється із певними умовами від його відбування. Так, М. Хавронюк на підставі аналізу даних судової статистики за 2008 р. зауважував: «Судова статистика демонструє, що закріплена в КК України надзвичайно широка диференціація кримінальної відповідальності на практиці також застосовується в широких масштабах, а деякі з положень кримінального закону, які мали б розглядатися як винятки, перетворюються в правило. Ця ситуація призводить до забуття принципу невідворотності кримінальної відповідальності і принципу рівності громадян перед законом, поступово стирає межу між принципом справедливості (адекватності) та принципом гуманізму (милосердя) і зводить в абсолют принцип індивідуалізації покарання»¹. На нашу думку, М. Хавронюк цілком обгрунтовано порушує питання про те, що таке застосування ст. 75 КК фактично призводить до більшої пошире-

ності на практиці винятків із загального правила, ніж самого правила. Також, на нашу думку, цілком справедливо у наведеному контексті порушується питання нівелювання принципів невідворотності кримінальної відповідальності і рівності громадян перед законом.

Саме тому, з огляду на наведене, не спиняючись на питаннях, які докладно розкриті у науці кримінального права та які стосуються тих чи інших аспектів застосування аналізованого виду звільнення особи від відбування покарання, вважаємо за доцільне приділити увагу особливостям сучасного стану практичного застосування ст. 75 КК, виявити відповідні тенденції та співвіднести ці тенденції зі станом призначення реального покарання за окремі види злочинів.

Буквальне тлумачення змісту ст. 75 КК передбачає, що при вирішенні питання звільнення особи від відбування покарання з випробуванням суд враховує тяжкість вчиненого злочину. З огляду на те, що відповідний механізм є привілейованим (оскільки при його застосуванні засуджений перебуває у більш сприятливому правовому становищі, ніж засуджений, який реально відбуває призначене покарання), можна зробити висновок, що тяжкість злочину є обернено пропорційною ймовірності застосування ст. 75 КК, тобто чим вищим є ступінь тяжкості злочину, тим нижчою має бути ймовірність звільнення особи від відбування покарання з випробуванням. Поряд із тим у цьому контексті слід звернути увагу, що відповідно до даних судової статистики² простежується протилежна тенденція, тобто пряма пропорційність, згідно з якою до осіб, які вчинили більш тяжкі злочини, частіше застосовується звільнення від покарання з випробуванням, ніж до осіб, які вчинили менш тяжкі злочини. Так, у 2014 р. за вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 368 КК, було засуджено 56 осіб, а 11 (20%) із них звільнено від відбування покарання з випробуванням. При цьому за вчинення злочину, передбаченого ч. 3 ст. 368 КК, було засуджено 102 особи, із яких 79 (77%) осіб звільнено від відбування покарання з випробуванням. Тобто кількість осіб, яких було звільнено від відбування покарання з випробуванням за вчинення більш тяжкого злочину, майже у чотири рази перевищує кількість осіб, до яких було застосовано відповідний вид звільнення від відбування покарання за вчинення менш тяжкого злочину.

Крім того, яскраво простежити відповідну тенденцію можна на прикладі призначення покарання за такий поширений злочин, як крадіжка. При цьому для того, щоб переконатись у не випадковості, системності цієї тенденції, доцільно одночасно оцінити відповідні показники за кілька звітних періодів, до прикладу – 2008 р. (у дужках наведені дані за 2008 р.):

На підставі аналізу наведених показників можна дійти висновку про обґрунтованість тези про те, що до осіб, які вчинили більш тяжкі злочини, частіше застосовується звільнення від покарання з випробуванням, ніж до осіб, які вчинили менш тяжкі злочини. Так, згідно з даними наведеної таблиці до осіб, які вчинили крадіжку повторно або за попередньою змовою групою осіб, майже у 2,5 рази частіше застосовувалась ст. 75 КК, ніж до осіб, які вчинили крадіжку без кваліфікуючих ознак; до осіб, які вчинили крадіжку, поєднану з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище, або що завдала значної

<i>Норма КК (Крадіжка)</i>	<i>Кількість засуджених у 2014 р.</i>	<i>Кількість засуджених, до яких застосовано ст. 75 КК</i>	<i>Відсоток</i>
Ч. 1 ст. 185	13 618 (7551)	2936 (3284)	22% (43)
Ч. 2 ст. 185	12 352 (7135)	6261 (3808)	50% (53)
Ч. 3 ст. 185	12 501 (13888)	7503 (8527)	60% (61)
Ч. 4 ст. 185	43 (178)	24 (79)	55% (44)
Ч. 5 ст. 185	122 (206)	19 (94)	15% (45)
Усього	38 636	16 743	43%

шкоди потерпілому, майже утричі частіше застосовується ст. 75 КК, ніж до осіб, які вчинили «просту» крадіжку; також у 2,5 раза частіше застосовано положення ст. 75 КК до осіб, які вчинили крадіжку у великих розмірах. Показовим є те, що подібна тенденція мала місце і у 2008 р., принципові відмінності у застосуванні ст. 75 КК у 2008 та 2014 рр. полягають у значному зменшенні у 2014 р. випадків застосування ст. 75 КК до осіб, які вчинили таємне викрадення чужого майна, відповідальність за яке передбачена ч. 1 та ч. 5 ст. 185 КК. Також варто звернути увагу на доволі значний загальний відсоток (42%) застосування звільнення від відбування покарання з випробуванням до осіб, які вчинили крадіжку.

Для того, щоб переконатись у справедливості відповідної тези про пряму пропорційність ймовірності звільнення від відбування покарання з випробуванням та ступенем тяжкості злочину, пропонуємо дослідити дані судової статистики про призначення покарання за злочин, передбачений ст. 190 КК «Шахрайство»:

Наведені дані підтверджують існування тенденції, яку було простежено на прикладі призначення покарання за крадіжку, та навіть більш яскраво свідчать про справедливість цієї тези, оскільки на прикладі призначення покарання за

<i>Норма КК (Шахрайство)</i>	<i>Кількість засуджених у 2014 р.</i>	<i>Кількість засуджених, до яких застосовано ст. 75 КК</i>	<i>Відсоток</i>
Ч. 1 ст. 190	1404	219	16
Ч. 2 ст. 190	1579	513	32
Ч. 3 ст. 190	187	119	63
Ч. 4 ст. 190	191	78	40
Усього	3361	929	28

шахрайство можна помітити, що за усі без винятку кваліфіковані склади шахрайства удвічі і більше разів частіше застосовано ст. 75 КК, ніж за простий склад цього злочину.

Поряд із цим наведені дані ілюструють ще один проблемний аспект застосування ст. 75 КК, а саме поширення положень, закріплених цієї нормою на випадки вчинення особливо тяжких злочинів. Більш гостро ця проблема простежується на показниках застосування ст. 75 КК до осіб, які вчинили злочин, передбачений ч. 5 ст. 185 КК та за який передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк від семи до дванадцяти років. Існування такого покарання у санкції статті, здавалося б, формально унеможливило звільнення осіб, які вчинили відповідний злочин, від відбування покарання з випробуванням, оскільки однією із правових підстав такого звільнення є призначення особі покарання у виді позбавлення волі на строк не більше п'яти років. При цьому, з огляду на показники, наведені у таблиці, відповідні випадки не є поодинокими, оскільки до 19 осіб, тобто майже у кожному сьомому випадку призначення покарання за крадіжку, передбачену ч. 5 ст. 185 КК, засудженого було звільнено від відбування покарання з випробуванням. При цьому єдиною правовою можливістю відповідного звільнення є застосування ст. 75 КК після призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом, та визначення такого виду та розміру покарання (яке не перевищує покарання у виді позбавлення волі строком понад п'ять років), при призначенні якого допускається звільнення від відбування покарання з випробуванням. При цьому згідно з даними судової статистики ст. 69 КК було застосовано до 55 осіб (тобто у 29% випадків), які засуджені за вчинення злочину, передбаченого ч. 5 ст. 185 КК.

Як відомо, проблема одночасного застосування, тобто застосування до одного засудженого ст. 69 КК, а згодом ст. 75 КК, доволі докладно та аргументовано висвітлена у сучасних наукових працях. Так, Є. Письменський у своїй дисертації цілком обгрунтовано у розв'язанні порушеного питання поділяє думку тих правників, які вважають за недоцільне або неприпустиме застосування норми, яка дозволяє призначити більш м'яке покарання, ніж передбачено законом, і одночасне застосування звільнення від відбування покарання з випробуванням, та стверджує про те, що якщо вважати можливим одночасне їх застосування, то суд повинен фактично одні й ті самі пом'якшувальні обставини враховувати двічі – при вирішенні питання про розмір покарання винного в порядку звернення до ст. 69 КК України та при застосуванні ст. 75 КК України³.

У контексті наведеного слід звернути увагу на те, що хоча в науці кримінального права обгрунтовано доводиться теза про недопустимість застосування до одного засудженого правових механізмів призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом, та звільнення від відбування покарання з випробуванням, ані законодавець, ані правозастосувач належним чином відповідну тезу не реалізують. Стосовно законодавця варто зосередити увагу на тому, що обмеження у застосуванні кожного із наведених правових механізмів були встановлені лише при засудженні особи за корупційний злочин, однак загальним аспектам недопустимості одночасного застосування цих норм зако-

нодавчих змін внесено не було. Так, згідно зі статтями ст. 69, 75 КК у зв'язку зі змінами, внесеними до цих статей Законом України № 1698-VII від 14.10.2014 «Про Національне антикорупційне бюро України», призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом, а також звільнення від відбування покарання з випробуванням застосовуються у передбачених КК випадках, крім випадків засудження за корупційний злочин. При цьому відповідно до ст. 45 КК корупційними злочинами відповідно до цього Кодексу вважаються злочини, передбачені статтями 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також злочини, передбачені статтями 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 368-369-2 цього Кодексу.

З огляду на теоретичні та законодавчі положення дії закону про кримінальну відповідальність у часі відповідні обмеження діють щодо осіб, які вчинили корупційний злочин після набрання чинності зазначеними змінами, тобто після 25.01.2015. У I півріччі 2015 р., тобто у часовий період, коли у судах розглядались кримінальні провадження щодо осіб, які вчинили корупційні злочини до набрання зазначеними змінами чинності, ст. 75 КК продовжувала доволі часто застосовуватись. Як приклад, що підтверджує зазначену тезу, наведемо дані судової статистики щодо застосування ст. 75 КК до осіб, які були засуджені за ст. 368 КК у I півріччі 2015 р.:

<i>Норма КК (Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою)</i>	<i>Кількість засуджених у I півріччі 2015 р.</i>	<i>Кількість засуджених, до яких застосовано ст. 75 КК</i>	<i>Відсоток</i>
Ч. 1 ст. 368	62	9	15
Ч. 2 ст. 368	19	11	57
Ч. 3 ст. 368	89	53	60
Ч. 4 ст. 368	32	21	66
Усього	202	94	47

У контексті оцінки наведених даних вважаємо за доцільне звернути увагу на те, що обов'язковими складовими кримінально-правової політики протидії корупційним злочинам є діяльність законодавця, яка передбачає визначення підстав караності відповідних діянь та інших правових наслідків, які настають для осіб, засуджених за вчинення таких діянь, а також діяльність суду, який є суб'єктом, що безпосередньо визначає вид та розмір покарання та інші правові наслідки для цих осіб. Також очевидним є те, що обов'язковою передумовою успішності відповідної кримінально-правової протидії є узгодженість

діяльності зазначених суб'єктів, покладення в її основу єдиної концепції. Так, якщо законодавець запроваджує концепцію відповідальності за корупційні злочини, яка передбачає недопустимість звільнення осіб, засуджених за відповідні злочини, від відбування покарання з випробуванням, суд також має реалізовувати цю концепцію, а не лише керуватись вимогами закону, оскільки як призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом, так і звільнення від відбування покарання з випробуванням не є імперативними правовими механізмами, а тому можуть, але не обов'язково мають застосовуватись судом. Однак наведені вище статистичні показники свідчать про відсутність відповідної узгодженості, оскільки майже у кожному другому випадку вчинення найбільш поширеного корупційного злочину особа, засуджена за його вчинення, звільнялась від відбування покарання з випробуванням, а щодо окремих видів цього злочину, відповідальність за який встановлена у ч. 3 ст. 368 КК, – 2/3 осіб, які його вчинили, звільнялись від відбування покарання.

Також у контексті досліджуваних у межах цієї статті питань на підставі даних судової статистики вважаємо за доцільне з позицій системного і логічного підходу законодавчої діяльності та пріоритетів кримінально-правової охорони проаналізувати підхід до закріплення в КК згаданого вище законодавчого обмеження суддівської дискреції по застосуванню ст. 75 КК до осіб, засуджених за корупційні злочини.

Зокрема, пропонуємо простежити логічність і системність зазначеного підходу на прикладі окремих злочинів проти життя особи, а саме злочинів, передбачених ст. 118 КК «Умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця» та ст. 119 КК «Вбивство через необережність». Так, згідно з даними судової статистики за I півріччя 2015 р. за ст. 118 КК було засуджено 20 осіб, з яких 7 осіб (35%) звільнено від відбування покарання з випробуванням, а за ст. 119 КК – 78 осіб, з яких 35 (45%) звільнено від відбування покарання з випробуванням.

У контексті оцінки наведених показників необхідно зробити застереження про те, що поряд з тяжкістю злочину при призначенні покарання враховуються і обставини, що пом'якшують чи обтяжують покарання, відомості, що характеризують особу винного. Ці фактори можуть більшою чи меншою мірою вплинути на вид та розмір покарання, однак існують принципові тенденції, які відображають стан караності різних суспільно небезпечних діянь та які впливають на внесення змін у законодавство. Як попередньо зазначалось, з огляду на внесені до кримінального законодавства зміни ст. 75 КК недопустимо застосовувати до осіб, які засуджені за корупційні злочини. Поряд із тим необхідно враховувати, що наслідки корупційних злочинів є непорівнюваними із наслідками злочинів, передбачених статтями 118, 119 КК, якими, як відомо, є смерть особи. При цьому, як було показано вище, доволі значний відсоток осіб звільняється від відбування покарання з випробуванням при вчиненні цих злочинів. Таким чином, існують усі підстави для визнання фрагментарним і бесистемним проаналізованого вище підходу законодавця, який усупереч значущості соціальних цінностей, визначених у Конституції України, вживає

таких заходів, внаслідок яких пріоритетність об'єктів кримінально-правової охорони не відповідає пріоритетності цінностей в Основному Законі України.

Таким чином, за результатами проведеного дослідження закономірностей реалізації правового механізму звільнення особи від відбування покарання з випробуванням, можна дійти висновку, що відповідні тенденції можуть свідчити про те, що цей механізм не завжди використовується відповідно до його мети та цілей. Зокрема, виявлена тенденція про фактичне існування прямого пропорційного зв'язку між ступенем тяжкості злочину та ймовірністю застосування до особи, яка його вчинила, ст. 75 КК, поширеність відповідних випадків засвідчує необхідність невідкладного системного ревізування правотворчої та правозастосовної діяльності по реалізації правового механізму звільнення особи від відбування покарання з випробуванням та виявлення співвідношення цього механізму із інститутом призначення покарання. Крім того, виявлена тенденція про поширеність випадків застосування ст. 75 КК до осіб, які вчинили злочини, за які передбачено покарання у виді позбавлення волі строком понад п'ять років, свідчить про необхідність законодавчого та правозастосовного узгодження усіх правових механізмів, які можуть використовуватись суддею при обранні виду та міри кримінальної відповідальності у широкому сенсі цього поняття.

1. *Хавронюк М. І.* Диференціація кримінальної відповідальності, або чи не очікує Україну соціальна катастрофа? / М.І. Хавронюк // Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблеми застосування і перспективи удосконалення. Диференціація кримінальної відповідальності : матеріали міжнародного симпозиуму, 11–12 вересня 2009 р. – Львів : ЛьвДУВС, 2009. – С. 245, 247. 2. Тут і далі використано дані *Звіту* про кількість осіб, засуджених, виправданих, справи щодо яких закрито, неосудних, до яких застосовано примусові заходи медичного характеру та види кримінального покарання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://court.gov.ua/sudova_statystyka/Zvit_1_pivrihha2015/. 3. *Письменський Є. О.* Теоретико-прикладні проблеми звільнення від покарання та його відбування за кримінальним правом України / Є. О. Письменський. – Луганськ : РВВ ЛУВДС ім. Е. О. Дідоренка, 2014. – 728 с. – С. 197.

УДК 343.32

В. Н. КУБАЛЬСЬКИЙ,
кандидат юридичних наук

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ОСНОВ ДЕРЖАВНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

У статті досліджується кримінальне законодавство зарубіжних країн у частині відповідальності за злочинні посягання проти основ державного суверенітету. Встановлено, що в тій чи іншій формі (зазвичай у складі більш загальних норм) криміналізовано посягання на основи суверенітету (незалежності) держави в кримінальних кодексах переважної більшості країн світу. В кримінальних законах Королівства Данія,